

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36 Fylke: Oppland.
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Etne dal.
 Emne: Helsing, fakter og atferd. Bygdelag: Heile bygdi.
 Oppskr. av: Lærer Martin Lundstein, Gard:
 (adresse): Bruflat. G.nr. Br.nr.

A. ~~Merk av om~~ oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1
 Det har alltid vore og er framleis vanleg å gje "ja" til-
 kjenne ved å nikke eller bukke me d hovudet, og "nei" ved
 å riste på hovudet, eller endå kraftigare ved å slå fra
 seg med eine handa, me d handflata vendt mot den han tala
 me d.

2
 Kjente som ein møter på vegen, helsar ein alltid på, og ~~der~~
 det er so grisgrent som her, ogso på ukjente for det meste.

3
 Fast regel for kven skulle helse fyrst, har det ikkje vo-
 re her. Men når mann og kvinne møttest, måtte det nok ve-
 ra mannen, og når ung og gamal møttest, meinte alle at det
 tilkom den gamle (eldre) å helse fyrst.

4
 Dei møtande helsa helst berre ut i været: "God dag" "god
 morn". No tildags tek gjerne gutane av luva, og småjentene
 neia. Berre til ein og annan kjenst tok manfolka av seg
 hatten eller huva.

5
 Til ein god kjenning, til brukseigar, storbonden og em-
 be dsmann, som ein kjenner, har det alltid vore og er skikk
 å ta av hatten, likeins for slektning eller kjenning,
 som ein ikkje har sett på lenge.

6
 Her har ingen brukt å ta hatten av med begge hendene el-
 ler leggja han under armen.

2.

7

So vidt ein veit, har det ikkje vore nokon skil på helsinga enten ein var kledd til arbeid eller fest.

8

Det har før som no vore vanleg å handhelse når ein kom på vitjing, ilag (bryllupp og gravöl), ved kyrkja, i selskap eller på vener og kjenningar, som ein ikkje hadde sett på lenge. På born ne ð til 3-4 år helsa ein gjerne på.

9

Det har vore og er mange som klappar ein på oksli som uttrykk for venskap eller glede.

10

Me veit ikkje av at det har vore bruk her å gjera nokon sers , om dei høyrde kyrkkeklokka.

11

Dei som møtte ei likferd, stogga til ferdi var forbi. Ein tok då gjerne av hatten for kvar skyss, som kóyrde framum. Ved møte med bryllupsfolk gjekk ein fram på liknande måte.

12

Me kjenner ikkje til at der her har vore bruk å helse på dyr eller daude ting.

13

I gamal tid og til for 30-40 år sidan helsa dei om morgon "god morn" og om dagen "god dag", om kvelden "god kveld", men "god natt" når dei gjekk att om kvelden. No er det mange som seier "god morn" eller berre "morn" til alle tider på døgnet.

14

Beint fram usómeleg reknar dei det ikkje for, om det blir brukt helsing, som ikkje er tidhóveleg. Men mange har no teke til med "ja, du får ha det då," når dei går. Den slags helsing likar ikkje mange, og for å vera litt vridne, kan dei då svara: "Kva er det eg skal ha då?"

15

Sjå under spm. I4.

16

"Morn" og god morn", brukar mange no døgnet rundt.

17

Eg veit ikkje av at "Guds fred" har vore brukt her.

Men "signe arbeidet", "signe maten" eller "signe laget"

11
har vore brukt för,men no sjeldan.

18
Ein eldre mann,som er död for 20 år sidan,svara meg alltid "Gud sign deg",när eg helsa han med "god dag".
Men denne svarhelsingi har eg ikkje hört sidan.

19
Om ein gjest har helsa på mannen i huset ute,vil han nok helse på alle inne og.

20
Vilde ein tala med ein i huset åleine,prövde ein stött å få greidt det tilfeldig utan å seie so alle høyarde at dei skulle vera på tomans hand. Lukkast ikkje det,laut han sjölvsagt seie at det var noko han hadde å segja "under fire augo".

21
Intil for 20 år sidan var det ölite brukt å banke på döri för ein gjekk inn.No er det ganske vanleg.

22
Den som banka på döri,fek gjerne til svar: "Kom inn", "ver so god",men aller oftast berre "kom". So gav han seg litt god tid inna for dören,med han bar fram helsinga si.

23
Det har ikkje vore vanleg at dei fann seg sitteplass sjölve när dei kom inn.Husets folk brukte för,og likeins no,å setja fram stol eller vise dei sete,so dei slapp å bli ståande lenge ve ddöri.

24
Det har vore skikk og bruk her å ta av hatten med same ein helsar,

25
Var det ein granne eller kjenning ,som ein ofte säg,so var det ikkje sikkert at stol vart framsett.Dei kunne då berre seia: "Sjä at du får sitta".

26
Det har alltid vore gjort stor skilnad på kven som kom.

27
Var det ein framand og ukjent som kom tilgards,so vart han og bode sete,men ikkje yngst velkomen.Han helste gjerne som andre: "God dag" eller "god morn",

Slekt eller kjenningar, som kom på vitjing, vart alltid yngst velkomen. Det kunne hende at kona turka av stolen som so var at dei held på med noko som det stöva av.

29

Inne dne gjester vart helse velkomen som andre gjester, men fekk ofte attät höyre: "Det var då nytt å sjå deg", eller: "Det var jamen moro at du vilde sjå til oss".

30

Ved avskilen sa den framan de attät "Takk for no", farvel" eller "lev so vell". "Adjö" er lite eller inkje brukt her. Derimot har mange, sers av dei yngre, teke til me d den uskikken å seie: "Du får na det då."

31

Helsing när det er tanke om fravær for lengre tid, er alltid meir omstendelig, som: "Ja, lev so vell då alle sammen, og takk for no" eller: "Ja, farvell då, na det bra al alle ihop." Eit siste farvel er sjölsagt mykje meir omstendelegt, älvärsamt og vemodigt.

32- 33

Det er ikkje skikk her at folk kysser kvarandre ved avskil.

34

Uttrykket "ägi munn" er ukjent her.

35

A kysse på handa er ikkje i bruk her, og har heller ikkje vore det, det ein veit.

36

Å syne taksemd for ei gäve har alltid vore gjort ved å ta gjevaren i handa og takke.

37

Har aldri sett her at nokon har kyst sin eigen hand.

38

Ein höyrer sjel den eller aldri at nokon ber småbarn om eit kyss, men om "ein klemm" (mjuk kjake).

39

"Byte nase" med småborn blir ofte gjort. Her kalla dei det "änubbe nase" eller "byte nase".

40

Både mor og far og andre, stundom ogso framande kunne

III

stundom "nubbe nase "med smäen.

41

För säg ein stundom at ein skjenta med born, ved ä stela nasen deira, og syne dei den millom peke og langfingren, men det er vist lite eller inkje i bruk no.

42

Det har ikkje vore bruk millom vaksne ä gje "mjuk kjake," men ofte millom vaksne og born.

43

Som oftast vart slike mjuk kjakar utveksla millom barn og andre i huslyden, meir sjeldan mot framande.

44

"Til lukke" vart og er alltid brukt ved giftarmäl, truloving barnedöp, konfirmasjon, äremälsdagar. "Gratulerar" brukast nok iblant ved slike höve og, men ikkje so mykje som "til lukke".

45

Til jol har "god jol" eller "gledeleg jol" vore fast helsing, og "godt nytär" ved ärsskiftet.

46

Ved melding om dödsfall eller ved frammöte i gravöl var det i gamal tid ikkje skikk og bruk ä nevne noko om hendingi. Men frå pälag 1900-1910 er det vorte vanleg med "kondolere".

47

Ved kondolering er svaret alltid berre "takk". Ved jole- og nytärshelsing og elles när det höver: "Tak, ilike mäte " eller "tak, deg det same".

48

ä takke ut, när ein avliden skal gravleggjast, brukast ikkje her. Men ved kransepälegjing eller i liktalen kan det som oftast bli retta ei takk til avlidne frå dei attlevande.

49

Ein ser nok stundom at det blir vist einkvan vanvyrda berre ved faktar, og det sker helst ved ä herme etter honom eller kopiere ein eller annan seregenheit, som nin er kjent for ä ha.

50

I dagleg tale seier me her i Valdres "du" til alle. Men du

8837

6.
veit,treffer me "fine folk",langframande og högtståan-
de personar,synes nok mange dei må knote "~~di~~,Di,Dem el
ler Dere",Men ikkje alle gjer det.

51
Ein brukar ikkje her no å seie"han" eller"ho" i tiltale.
Men til meir högtståan ð folk brukar me gjerne å nevne
tittelen deira.Til dømes:"Kva seier presten om det",el
ler:"Skal sorenskrivaren reise no?".
"Ma me by fylkesmannen
nen ein kopp haffe?" o lign.